

PIHENŐ A SAJÁT TEHETSÉG FELÉ VEZETŐ ÚTON

Béki István *Írott ikon* című második verseskötetét az elégedetlenség érzésével tettem le. Nem azért, mert Béki nem jó költő, vagy mert versei rosszak lennének. Elégedetlenséget érezhetünk olykor egészen magasrendű irodalmi mű olvastán is, ha annak esztétikuma felkavar, megráz, meghökkent, vagyis egyszerre csak kívül helyez bennünket a megszokott világharmónián. És megfordítva: elégedettek lehetünk néha, amikor olyan jelentéktelen szöveg kerül elénk, mely egyebek mellett e világharmónia bármiféle megzavarására is alkalmatlan – hiszen semmi sem változott: ez a változatlanosság otthonosága. De Béki kötete esetében nem ezzel a fajta elégedetlenséggel (különösen nem ezzel a fajta elégedettséggel) van dolgom, s az alábbiakban igyekszem megvilágítani, mifélére is gondolok.

Azt mindjárt az elején ki kell jelenteni, hogy az elégedetlenségnek semmi köze ahhoz, hogy – úgy látszik legalább – maga a költő elégedetlen. Kétségtelenül: ez a versbeszélő nem érzi jól magát a világban, fenyegetőnek és vigasztalannak látja. Hogy mégis összeszorítja a fogát, fejét fölemeli, csalódott tekintetét végigjártatja ezen a világon s azután a látottak nyomán verseket ír, az tiszteletre méltó. Csakhogy az első megállapítás világnézeti, a második pedig etikai kérdés, tehát az esztétikai megítélés szempontjából tökéletesen mellékes – márpedig én éppen az esztétikai elégedetlenségről igyekszem számot adni. Előtte azonban tekintsük át a kötetet.

Három ciklusnyi verset találunk, és ha pusztán méricskélني akarnám a sikertelt versek számát, azt mondhatnám, hogy az első jobb a másodiknál, az pedig a harmadiknál. De nem ilyen egyszerű. Az első ciklus címe: *Arcél*. Kinek az arcéle? Feltéve, de nem meg engedve – félelem –, magáé a költőé (magunk között nevezzük már csak így, aki a versekben megszólal). Ezek a költemények ki is rajzolnak egy arcélet, erős kontúrokkal, tiszta fény- és árnyékviszonyokkal. Ebben a ciklusban található a legtöbb színvonalas vers – mondjam tehát, hogy itt van a költő leginkább témájánál, mert itt van igazán önmagánál? Mindez teória. Helyette annyit állítok csupán, hogy a könyv ebben a részében emelkedik legmagasabb pontjaira: *A futár* balladás ringásakor, *A tetszhalott személyi igazolványképe* groteszkjénél, a *Frontjelentés* lélegzetakasztó szűkszavúságánál. Itt olvasható az egész kötet legnagyobb, valóban nagyobb jelentős verse, a *Szállítólevél* is.

Ha az első ciklus tematikájában, a második, *Kötélék* című inkább szimbolikájában alkot egységet: kő és madár – ezek az egymás mellé sorolt költemények központi képei. Sajnos azonban a homogenizáló, s a versek közt folyvást egymásra is utaló képalkotás túlon túl vegyes színvonalú szövegekben inkarnálódik. A jobb darabok mellett (mint *A futár*-hoz hasonlóan építkező *Fészekhagyó*, az *Ima* – melyet csak kevés választ el attól, hogy megrázó legyen –, vagy a cikluszáró *Misztérium*, ez a költői igazgyöngy) bántó például a *Szárnymozdulat* vagy a *Madárhalál* súlytalansága, a *Vetület* homályos erőlködése.

Az utolsó ciklus kilenc verse célját tekintve tűnik egységesnek: ha jól értem, tiszteletadás és köszönet kíván lenni valamennyi – elődöknek, példaképeknek, társaknak. Átütő erejű darabot itt mindössze egyet találni (*Repetitív emlékezet*), a többi – ilyen vagy olyan okból – mind meghiusulása egy (a tiszteletadás és köszönet aktusán túl talán nem is maradéktalanul tisztázott) költői szándéknak. A szövegkollázsok (*Fuga*, *Piros delfinek*, *Kifosztottan*) gyakorlatát én elméleti meggondolások miatt is szerencsétlennek tartom, amely meggondolásaimon a szóban forgó szövegek egyike sem késztet változtatni. Úgylehet saját olvasási stratégiámban (vagyis, magunk között: bennem) van a hiba: néhány további *Béki*-versnek jobban örültem volna ezek helyett. Nagyobb baj, hogy a ciklus darabjai (az említett kivétellel) holt anyagok maradnak; nem érezni a megidézetteket, a megidézőt s a kettejük közötti kapcsolatot sem. A ciklus címe: *Panoptikum* – találó cím ezekre az élettelen viaszbábú-költeményekre. (S még annyit: itt olvasható az egész gyűjtemény leggyengébb verse, a Kondor Béla emlékére írt *Madárember*. Ennek kötetbe emelése oly mérvű hiba, mely említetlenül nem hagyható.)

Most tehát arról a bizonyos elégedetlenségről. Béki István tehetséges költő, a magyar nyelvet bírja, fantáziája dús, helyenként a manierizmusig. Gyakran lepi meg olvasóját nehezen felejthető sorokkal, mondatokkal – ezek sokszor a költemény elején vagy végén helyezkednek el, vagyis rendkívül erős versfelütésekben és verszárlatokban. Lássunk néhány példát! A kötet így kezdődik, az *Utolsó ivadék* kezdősorával: *Ujjbeggyel érintsd az újszülöt- tet!* – micsoda pompás nyitány ez egy verseskötetben! Figyeljük meg *A tetszhalott személyi igazolványképe* utolsó strófáját:

*Gyújtsátok rám e szilaj bárkát
s ne féltsetek, rögtön jövök,
csak behajózom a világot!*

Hogy ez megragadó, valódi, nagy költészet, ahhoz, úgy hiszem, nem férhet kétség. De idézhetem a *Frontjelenés* zárószakaszát is:

---

*Feszültség van –
s a földobott érmének
két, festett arca.*

Elégedetlenségemet éppen az okozza, hogy ezek a kiváló helyek fuldokolnak az őket körülvevő (zárlat és felütés esetén: megelőző vagy követő) kevésbé kiváló, általában csupán közepszerű, néhányszor azonban kimondottan gyöngye helyek tengerében. Béki szövegeihez mindenképp türelem kell (pedig a versek nem hosszúak): rálelni a költészet felfénylő pillanataira, kivárni őket, ha a mű végén, emlékezni rájuk, ha az elején jelennek meg. Amiből annyi következik, hogy Béki egyrészt nem elég jó versépítő–szerkesztő, másrészt nem eléggé szigorú a szavak megrostálásakor. Az első állítást máris bizonytalannak érzem, ha például *A futár*-ra gondolok – csakhogy engedtessek meg, hogy egy teljes vers bemutatásával támasszam alá, amit írtam. A vers címe: *Útszéli ünnep*.

*Vérre megy itt a játék:
a szelíd arcú vadak
alvó homokban feküsznek.*

*Útszélre költözött az ünnep
s vonyító szelek szövök
szálaikat a falakon át.*

*Fesztelen fegyelmet követel
a szibériai rulett.*

Majdnem minden jó ebben a versben: kiváló a felütés és a zárlat, legalább két emlékezetes szintaktikai összetétel követeli figyelmünket (*a szelíd arcú vadak* és *a fesztelen fegyelm*, az *alvó homok* kevésbé, pontosabban itt inkább Pílinuszky követeli a figyelmet), a középső versszakban pedig egy igazán eltalált, szívesen írom: nagy költői kép (*vonyító szelek szövök szálaikat a falakon át*), finomak az alliterációk is. De az egész vers mégsem jó, mert a kiváló részletek (az ötletes jelzők és izgalmas képek) nincsenek erős, végiggondolt szerkezetbe kényszerítve, elválnak egymástól s a vers széthullik, szép töredékekre esik szét – amit az olvasó legegyszerűbben úgy ellenőrizhet, ha megpróbálja megvizsgálni, mi köze van a három versszaknak egymáshoz.

Ez tehát a szerkesztés hiányának következménye. De Béki, amint írtam, nagyon sokszor túllontúl kíméletes saját szövegével: sorok tömkelegét tudnám

---

idézni, melyek erőtlenek, fölöslegesek vagy mindenfajta invenció nélkül valók – azt azonban hozzá kell tennem, hogy *pongyolaságon* alig lehet rajta kapni, és ez nagyon jó jel! (Első, *Rabszódia* című kötetéhez képest e tekintetben nagyon sokat fejlődött: ott sokkal bőbeszédűbb volt, s néha még pongyola.) Erre az állításomra nem hozok példát, az olvasó meg fogja találni azokat. Kézenfekvő volna ugyan mindezt a kötet címéül is választott *Írott ikon* textusával illusztrálni, melynek háromsoros eltalált zárlatához mérhetetlenül hosszú s a Költészet napvilágától ki nem derült út vezet – de egy gyászverssel én semmit sem kívánok illusztrálni. Helyette hadd utaljak inkább *A harmincharmadikra* című költemény harmadik versszakára, amit szívesen felejténék. Ez a vers különben emblematikusnak is tekinthető: egyszerre mutatja fel a szerző rosszkedvét, borzongásig hökkentő képeit, a hirtelen megcsillanó kiváló részleteket, de a túlírtságot is. Vagyis olyan, mint maga a kötet: erős részletek alkotta erőtlen egész. Elégedetlenségem a tehetséges költőnek szól, aki saját tehetsége alatt teljesített. Amiből következik, hogy következő könyvét máris izgatottan várom.

Egyébként a kötet *egészéről* még nem írtam. Béki multimediális művészként jelenik meg: a könyvet „saját testnyomataival illusztrálta”, melyek nagyon érdekesek. Elismerés adassék a szerzőnek és a tervezőnek: ez a kötet *szép*.

(Béki István, *Írott ikon*, Miskolc, MissionArt Galéria, 2001. 72 oldal, 900 Ft.)

Marczinka Csaba

EGY MEDVELÉPTŰ KÖLTŐ

Tavaly decemberben jelent meg – a már több folyóiratban is több-kevesebb rendszerességgel publikáló – Tolvaj Zoltán első verseskötete.

A portugál nyelvű költészet értő fordítójaként is mind ismertebbé váló fiatal poéta első önálló kötete meglepően érett formakultúrájú költőt sejtet. De a formai megmunkáltság és igényesség mellett is, általában játékos-ironikus hangú, helyenként önironikus-szatírikus hangvételő, minden műklasszikus „komolykodástól” mentes, üde hangú versek gyűjteménye a kötet. A gondolatiságot Tolvaj – mint valami értékes kincset – elrejtí a játékos-ironikus

---

hangulatú – sok szóviccet, argófordulatot és groteszk szójátékot is felhasználó – versek mélyére, a játékok és a – gyakran ironikus és önironikus – szerepkulisszák mögé. Már a kötet címe is (*A medve lépései*) erre a sajátos kettősségre, a klasszikus komolyság és ennek fiatalos parodizálása kettősségére utal. E komolyság-irónia keveredést s ellenpontoszó stílusjátékot tükrözik a könyv ciklusainak címei is: „Hölderlin a toronyból”, „Gyónás a hallban”, „Szapphókórus nématáncra”, „Az űr az én pásztorom”. A négy ciklus folyamán fokozatosan, több átmeneten keresztül mozdul el a költői hang az első ciklus (*Hölderlin a toronyból*) „romantikus iróniája”, keserűen ironikus, nosztalgikusan értékkereső hangvétele felől a negyedik ciklus (*Az űr az én pásztorom*) groteszkül játékos, szatirikus-önironikus szerepverseiig. A bensőséges, nosztalgikusan ironikus verseket (*Alkonyidő, A karthauzi feltekint, Bálnaének*) kontrapunktikusan követik a szatirikusabb, groteszkül ironikus, kesernyésebb vagy morbidan játékos költemények (*Gyónás a hallban, Lesbia, A lakoma, Ursus Arctos*). Van olyan vers, ahol a lírai én köznapi és háborús filmes meditációit egy anyafigura (talán költő vagy lírai én barátnőjének anyja?) monológja egészíti ki kontrapunktikusan közbeékelve (Siva dzsiggel), a meditatív irónia és a szatirikus indulat ötvözeteként. A hangnemek keveredése és a stílusjáték azonban nem csupán erre a versre jellemző. A stílusjátékok persze válhatnak manírrá, illetve panelessé, ha nem irányítja őket – eszközként – egyfajta költői tudatosság. Tolvaj Zoltán lírája általában sikerrel egyensúlyoz a túlzott „megcsináltság” Szküllája és a paneles „ifjonti egyszerűség” Kharübdiszé között, megőrizve a kötet szerkezeti-stilisztikai egyensúlyát.

Biztosan, olykor meg-megállva és kutakodva lépdél útján, akár egy fiatal, de egyest-mást már tapasztalt medve. Ahogy a *Medvetávlatok* című vers hexameteireiben önironikusan írja: „Tollhagyománnyal terjed a kór, amikor kifeszítem / lapjaimat, mondván csak szépeket írhat az ember, / túlon túl nyers kinn a valóság, itt a megoldás, / mégsem változik át békánk most szűz hajadonná...”

Az önironikus-stilizált „Medve-Én” motívum mellett, fontos vonulatai a kötetnek a költőelődök (Hölderlin, Tandori Dezső, Füst Milán, Rákos Sándor) alakjának, illetve emlékének felidézése, valamint a stílusimitáción vagy versformán keresztül történő megidézés (Balassi-strófa és Sapphói-strófa, valamint homéroszi hexameter). Az egyik költemény ebből a szempontból „duplacsavar”: a weöresi játékosággal és Weöres Sándor alakján átszűrődve idézi fel a „barguzini száműzött” Petőfi alakját.

A két költő alakja helyenként „összezsúszik” a „Petőfi Sándor: Weöres Sándor” c. versben: „Így került kezembe hát, öcsém, a Sándor. / Törpe

---

testű szélruhájú, ősi vándor, / kákabélű, cérnahangú, úgy, mint én magam,
/ és sosem jutott reá seregnyi szép madam, ...”

A költőelődök és költői példaképek mellett bibliai alakok (Káin) és görög héroszok s istenek (Odüsszeusz lázáalma, Hadész beadja lemondását, Zeusz megnyilatkozik) is feltűnnek Tolvaj költői kozmoszában. Külön csoportot alkotnak az önironikus-szatirikus helyzetdalok (*Közlekedő legény, Kentaúr feladja a futamot*, valamint a *Tűzrevetett klapanciák*-sorozat), melyek játékos öniróniájukkal és groteszk-szatirikus képeikkel ellensúlyozzák a Hölderlin-versek és a „medvés” költemények veretesebb, nosztalgikusan ironikus és „romantikus” hangját. A hangnemek és stílusok keveredése, sőt néha virtuóz játéka jellemzi a verseket, mely – néhány modorosabb szóvicc és „túlcsavart” szójáték ellenére – mégis összességében harmonikus és kiegyensúlyozott egységet hoz létre a versciklusokban és az egész kötet szerkezetében. A Balassi-strófákban gyakran posztmodern stíluselemek tűnnek fel például és a sapphikus versekben is Berzsenyi, Catullus, sőt néhol Heine hatása sokszor erősebb, mint magáé Sapphóé.

Hölderlin különösen fontos szerepet kap a költői példaképek közül: szinte – bizonyos értelemben – a „medveköltő én” eszményévé, „felettes énjévé” válik: „Gondolkodsz: haragos szíved a lúg, a sav. / Savról-savra kutatsz kósza, sivár nyomot, / éppen hogy kiderül, mit fifikáz a jel, / irtó folt fedí újra azt.” (*Hölderlin a toronyból*). A hölderlini „romantikus antikvitásidea” persze, ironikus-nosztalgikus és önironikus fénytörésben jelenik meg, a mai korrall szembeállítva.

Hörderlin alakja és életműve – minden ironikus-posztmodern idézőjel és értelmezési csavar ellenére – egyértelműen az egyik legfontosabb vonatkoztatási pont Tolvaj költészetében. Hatásának intenzitása még a fiatal költő által bensőségesen szeretett hazai mestereket (Füst Milánét és Weöres Sándorét) is messze felülmúlja. Személyes beszélgetéseink egyikén is említette Hölderlin költészetének – szinte kihívást jelentő – hatását saját költői fejlődésére. Tolvaj Zoltán számára a sikeres bemutatkozás után, ennek a kihívásnak megfelelni nagy és kikerülhetetlen – bár nem épp kockázatmentes – költői feladat. Eddigi eredményei jogossá teszik a reményt, hogy e vállalásával sem vall szégyent.

(Tolvaj Zoltán: *A medve lépésű*, Bp. Parnasszus, 2001.)

„Valóban csak merész s alakító szellem
kell egy új világot kitárni előttünk.”

(Madách Imre)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Önkormányzata, valamint a *Palócföld* irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat szerkesztősége a 2002. évre meghirdeti a

MADÁCH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton olyan, eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott esszével, tanulmánnyal, riporttal, szociográfiával, interjúval lehet nevezni, amelyek elemzik, bemutatják, föltárják a magyar szellemi és kulturális élet irodalmi értékeit, történeti jelenségeit és jelenkori eredményeit, illetőleg amelyek Madách Imre korára, életére, életművére, annak utóéletére vonatkozó új gondolatanyagot, adalékot tartalmaznak.

Maximális terjedelem: 15 flekk (1 flekk 1350 karakter)

A pályamunkákat 3 példányban 2002. november 15-ig lehet benyújtani a *Palócföld* Szerkesztőségének címére (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

A pályázatot a *Palócföld* folyóirat szerkesztősége által felkért zsűri bírálja.

A pályázat díjai:

I.	120 000 Ft
II.	100 000 Ft
III.	80 000 Ft

Eredményhirdetésre 2003 januárjában, a Madách-ünnepség keretében kerül sor.

A díjazott művek közlésének jogát a *Palócföld* folyóirat fenntartja.

Nógrád Megye Önkormányzata

Palócföld Szerkesztősége

„Egy nemzet intelligenciája csak akkora nagy,
amekkorának irodalma mutatja.”

(Mikszáth Kálmán)

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Önkormányzata, valamint a *Palócföld* irodalmi, művészeti, közéleti folyóirat szerkesztősége a 2002. évre meghirdeti a

MIKSZÁTH-PÁLYÁZATOT.

A pályázaton eddig nem publikált, máshol egyidőben be nem nyújtott szépirodalmi művekkel lehet nevezni.

Maximális terjedelem: 15 flekk (1 flekk 1350 karakter)

A pályamunkákat 3 példányban 2002. november 15-ig lehet benyújtani a *Palócföld* Szerkesztőségének címére (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)

A pályázatot a *Palócföld* folyóirat szerkesztősége által felkért zsűri bírálja.

A pályázat díjai:

I.	120 000 Ft
II.	100 000 Ft
III.	80 000 Ft

Eredményhirdetésre 2003 januárjában, a Madách-ünnepség keretében kerül sor.

A díjazott művek közlésének jogát a *Palócföld* folyóirat fenntartja.

Nógrád Megye Önkormányzata

Palócföld Szerkesztősége

TARNA-PARTI NAGYBÁNYA

Erre a kifejezésre a Nógrád Megyei Hírlap újságírója ragadtatta magát néhány órás látogatása után írt cikkében. A Ceredi Nemzetközi Művésztelep már csak koránál fogva sem érhet Nagybánya nyomába, de létrehozói szívesen vállalnak szellemi közösséget a nagy előddel. Ahogy a nagybányai művészeket évtizedekre magához kötötte a környezet varázslatos szépsége, a ceredi táj is minduntalan lenyűgözi a résztvevőket.

1996 augusztusában Fürjesi Csaba találta meg ezt a helyszínt, amely a leginkább alkalmas volt elképzelése megvalósítására. Választásában származási helye is szerepet játszott, de még inkább az, hogy a mátraalmási művésztelep széthullott, ezzel betöltendő űrt hagyott maga után.

Az elhivatott elképzelés ellenére az első két év az útkeresés jegyében telt. Ki kellett „találni” azt a sajátos arculatot, ami a rendszerváltozás után egyre szaporodó nemzetközi művésztelepektől megkülönbözteti a ceredit. Alapvető célként fogalmaztuk meg a más kultúrák megismerését, legyen az határon túli vagy hazai kisebbségi kultúra. A közös munka, az együtt gondolkodás minden évben gazdagabbá tette az alkotókat és hitünk szerint a szép emlékek mellett szakmai többlettel mentek haza.

Az elmúlt hét évben Szlovákiából, Romániából, Lengyelországból, Jugoszláviából, Ausztriából, Németországból, Olaszországból, Angliából, Finnországból, Svédországból és Ausztráliából csatlakoztak a magyar meghívottakhoz alkotók, közülük néhányan többször is.

A Ceredi Nemzetközi Művésztelep az általunk ismert nem kevés hasonló kezdeményezéstől abban különbözik, hogy teljes mértékben civil. Fürjesi Csaba és jómagam kifejezetten erre a célra vásároltuk meg a telephelyet, bővítettük, műtermeket építettünk rá, azokat felszereltük grafikai és festészeti eszközökkel, a fenntartást is saját erőből álljuk.

Természetesen a nyári művésztelepek lebonyolítását szponzorok segítségével oldjuk meg. Tevékenységünk, a régióbeli kulturális szerepünk elismerésének tartjuk Salgótarján város idei nagyvonalú támogatását, mellyel lehetővé tette, hogy a testvérvárosaiából meghívott művészek gond nélkül alkothassanak. Tárgyalunk a város vezetőivel arról, mi mindent tehetne még a művésztelep az egyre bővülő környezetéért. Az évről évre gyarapodó gyűjtemény – a telepen dolgozó alkotók adományai – kiállítása igazi kulturális csemege lehet majd a tizedik esztendő után. Addig is, hagyományainkhoz híven minden tábor után bemutatjuk az aktuális anyagot.

Idén augusztusban különleges meglepetés készült a művésztelepen. Minden művész egy-egy eredeti alkotását tartalmazza az a hagyományos kézi munkával készített bőrkötéses album, melyet Fürjesi Csaba művészeti vezető állított össze. Az egyedisége miatt különösen értékes művet Salgótarján városának ajándékozunk, mintegy megpecsételve jövőbeni együttműködésünket a térség kulturális életének gazdagítása érdekében.

Kun Cecília
művészeti menedzser

Bogna Otto-Wegrzyn alkotása (Lengyelország)
computer grafika, 2002.

